

Written by СИНИЦІН ПАВЛО МИКОЛАЙОВИЧ, аспірант кафедри конституційного права Національного університету «Одеська юридична академія» (м. Одеса)

Monday, 19 April 2021 19:44

На зміну глобалізаційним тенденціям у міждержавному науковому та правовому просторі актуалізуються доктрина національної конституційної ідентичності та як наслідок концепція «обмеженої правової сили рішень Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ)». Зазначене все частіше призводить до виникнення конфліктів правових позицій національних органів конституційної юрисдикції та ЄСПЛ. Під національною конституційною ідентичністю розуміють комплекс особливостей конституційного ладу та конституційних цінностей певної держави, які водночас об'єднують громадян в одну спільноту (народ, націю) та відрізняють цю державу (а також народ, націю) від інших держав, міжнародних та регіональних організацій, народів світу [1]. Вперше цю доктрину було обґрунтовано саме в Німеччині. Автори наголошували на існуванні фундаментальних конституційних положень, які обумовлені історичним розвитком конкретної держави та цінностей її суспільства, такі положення не можуть бути змінені за будь-яких умов [2]. Наразі саме наявність незмінних положень є основним аргументом встановлення обмежень імплементації та використання законодавства Європейського Союзу та у тому числі використання практики ЄСПЛ.

Конституційний суд Німеччини першим серед національних конституційних судових установ, де постало питання про межі дії рішення ЄСПЛ. У своєму висновку по справі Гергюлю він зазначив, що держава має право не враховувати рішення ЄСПЛ, у разі, якщо рішення таке цілком або в частині суперечить конституційним цінностям, охоронюваним Основним законом Німеччини [3]. Це рішення і досі викликає численні дискусії серед науковців, адже свою позицію Конституційний Суд Німеччини обґрунтував тим, що на рівні внутрішньодержавного права Німеччини приписи міжнародного права не розглядаються як норми прямої дії, крім того вони не наділені статусом конституційних норм. Саме це твердження стало основою для концепції «обмеженої правової сили рішень ЄСПЛ».

У слід за Конституційним Судом Німеччини цю ідею підтримали також органи конституційної юрисдикції інших держав, зокрема Італії. Конституційний суд Італії вказав, що саме Європейська Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (далі – ЄКПЛ) повинна відповідати Конституції, а не навпаки [4]. Конституційний Суд Італії також висловив думку про те, що суди можуть не застосовувати рішення ЄСПЛ, якщо вони не є частиною консолідованої практики. Він наголосив, що необхідно розмежовувати усталену та неконсолідовану практику ЄСПЛ щодо певних правовідносин та виокремив критерії такої усталеної практики: 1) чи було прийняте рішення Великою Палатою ЄСПЛ чи тільки секцією; 2) чи є окремі думки суддів; 3) чи відрізняється рішення по справі новизною та чи містить суперечності із попередньою практикою; 4) чи враховані ЄСПЛ особливості національної конституційної ідентичності держави та її правової системи [5]. Таким чином врахування національної конституційної ідентичності окремої держави ЄСПЛ при постановленні рішення по конкретній справі застосовується у якості критерію для вирішення питання про можливість виконання такого рішення державою, навіть якщо відмова від такого буде трактуватися як порушення міжнародних зобов'язань держави.

Конфлікт правових позицій між ЄСПЛ та національними органами став частиною правової практики в Великобританії. Визнаючи для себе обов'язковою юрисдикцію ЄСПЛ, Великобританія все ж притримується моделі збереження власної конституційної ідентичності та передбачає виняткові обставини, за яких рішення ЄСПЛ можуть не враховуватися. У справі *R v. Horncastle* суд відмовився слідувати правовим позиціям,

Written by СИНИЦИН ПАВЛО МИКОЛАЙОВИЧ, аспірант кафедри конституційного права Національного університету «Одеська юридична академія» (м. Одеса)

Monday, 19 April 2021 19:44

сформульованим ЄСПЛ, оскільки останній при визначенні правового сенсу положень національного законодавства не врахував їх специфіку [6]. Також Великобританія відмовилася від виконання рішення по справі *Hirst v. United Kingdom* оскільки реалізація заходів, які вимагалися рішенням ЄСПЛ, на думку уряду, свідчила б про обмеження суверенітету парламенту. Що цікаво справа стосувалася активного виборчого права засуджених. У цьому разі важко погодитися із обґрунтуванням обмеження прав людини так званим збереженням суверенітету Парламенту. Зазначений конфлікт, що мав місце ще у 2004 р., з точністю відтворився у відомій справі Анчугов і Гладков проти Російської Федерації. Рішення ЄСПЛ у справі Анчугов і Гладков проти Російської Федерації стало першим, яке Конституційний Суд Російської Федерації дозволив не виконувати. Конфлікт правових позицій ЄСПЛ і конституційного суду держави є досить поширеним явищем у сучасних правових системах. Водночас така ситуація має більш негативний характер ніж позитивний. Закріплення на нормативно-правовому рівні місця не лише ЄКПЛ, а й практики ЄСПЛ у внутрішньому праві дало б змогу уникнути таких ситуацій у вітчизняній правовій дійсності. Вбачається, що будучи атами тлумачення ЄКПЛ рішення ЄСПЛ стали самостійним джерелом права, з огляду на абстрактну форму норм ЄКПЛ. При цьому місце рішень ЄСПЛ повинне визначатися на одному рівні із ЄКПЛ, адже інше призводить до порушення принципу правової визначеності та створює умови за яких держави можуть маніпулювати та виконувати лише зручні для них рішення ЄСПЛ.

Список використаних джерел:

1. Нікоряк О. Доктринальні підходи визначення конституційної ідентичності. URL:<https://www.constjournal.com/pub/4-2018/doktrynalni-pidkhody-vyznachennia-konstytutsiinoi-identychnosti/> (дата звернення 06.04.2021)
2. Polzin M. Constitutional identity, unconstitutional amendments and the idea of constituent power: The development of the doctrine of constitutional identity in German constitutional law. *International Journal of Constitutional Law*. 2016. №14. – С. 411–438.
3. Постановление Федерального Конституционного Суда ФРГ от 14 окт. 2004. URL: http://www.bverfg.de/entscheidungen/rs20041014_2bvr148104en.html (дата звернення 06.04.2021).
4. *Maggio and Others v. Italy* URL: <http://www.echr.ru/documents/doc/70030828/70030828.htm> (дата звернення 06.04.2021).
5. *Varvara v Italy*. URL: <https://swarb.co.uk/varvara-v-italy-echr-29-oct-2013/> (дата звернення 06.04.2021).
6. Конституционная идентичность в контексте активизма ЕСПЧ. URL: http://ombudsman.midural.ru/news/show/id/4261/news_category/64 (дата звернення 06.04.2021).
7. Prisoners to get the right to vote. URL: <https://www.theguardian.com/uk/2010/nov/02/prisoners-vote-european-court-human-rights> (дата звернення 06.04.2021).
8. Романовский Г. Б. «Дело Анчугова и Гладкова» и решения Конституционного суда РФ, органов конституционного контроля зарубежных стран. *Lex russica* (Русский закон). 2017; URL: <https://lexrussica.msal.ru/jour/article/view/284> (дата звернення 06.04.2021).